

Position paper Leve het onderwijs! en Spaarnesant

Inleiding

Mede geïnspireerd door het werk van Karen Heij heeft Leve het onderwijs! scholen en besturen verbonden die grote bezwaren hebben tegen de positie die de doorstroomtoets in het stelsel heeft gekregen. Omdat er weinig beweging in het stelsel en toetssysteem zit en wij vanuit onze pedagogische verantwoordelijkheid het onaanvaardbaar vinden dat jaarlijks duizenden kinderen en honderden scholen het slachtoffer worden van verkeerde data, hebben wij de verantwoordelijkheid genomen om het anders te gaan doen.

Wat houdt onze beweging tegen verplichte toetsen in?

Wij zijn niet tegen toetsen. We hebben wel veel moeite met de toetsvormen die de overheid verplicht stelt en we zien de perverse effecten die de toetsing heeft op de kwaliteit van het onderwijs. Omdat onderwijskwaliteit ons doel is, proberen we hier al jaren aandacht voor te krijgen. De empirische evidentie voor de manier van het volgen van kinderen die wij voorstaan is enorm. Toch ervaren wij dat er door het systeem (OCW, CvTE, inspectie) wel steeds beleefd wordt geluisterd, maar er gebeurt niets. Het gaat ons aan nogmaals het hart dat er jaarlijks duizenden kinderen aan een zeer kwalijke verplichte toetssystematiek worden onderworpen, die diep ingrijpt op de pedagogisch-didactische praktijk. Ons motto is: als het systeem niet beweegt, dan hebben wij zelf iets te doen in het belang van de kinderen.

De kern van het probleem: vroege selectie

De kern van het probleem is dat het stelsel in Nederland op een veel te vroege leeftijd kinderen indeelt in een veel te gedifferentieerd stelsel in het VO. In feite staat het PO voor de onmogelijke opgave om kinderen voor dat gedifferentieerde stelsel voor te sorteren. Er zijn geen objectieve criteria voor de selectie door het VO bepaald. Dat betekent dat er ook veel ruimte is om allerlei (soms onheuse) overwegingen mee te laten spelen in het advies, waarbij onder advisering overigens net zo vaak voorkomt als over advisering. Omdat onder advisering vaak voor lijkt te komen bij kinderen met een lage SES is het idee postgevat dat een objectief geven kan helpen dat te voorkomen in het kader van kansengelijkheid. Wat echt goed is voor kansen van kinderen is iets heel anders: goed onderwijs en latere selectie.

De schijn van een objectief gegeven

De doorstroomtoets wordt stevast ten onrechte neergezet als een objectief gegeven op basis waarvan bepaald kan worden welk type onderwijs voor een kind geschikt is. Misschien is de toets wel objectief, maar omdat hij niet valide en niet deugdelijk genormeerd is, heeft hij geen enkele toegevoegde waarde bij de drie rollen waarvoor hij wordt gebruikt (advies bepalen, leerresultaat meten en kwaliteit van de school meten). Hij voldoet ook niet aan de wettelijke eisen van betrouwbaarheid, inhoudelijke validiteit en deugdelijke normering. Het is juist vanwege het ontbreken van inhoudelijke validiteit, dat de toets zeer kwalijke effecten heeft op de onderwijskwaliteit en op de schoolcarrières van heel veel kinderen.

Artikel 4. Kenmerken doorstroomtoets

[Toekomstige wijziging(en) op 01-08-2025.

Wijziging(en) op nader te bepalen datum(s); laatste bekendgemaakt in 2022.

Zie het overzicht van wijzigingen]

9 4 8 1 6 7 5

Welke eisen stelt de wet aan de kwaliteit van de doorstroomtoets?

Onverminderd artikel 45b, derde en vierde lid, van de Wet op het primair onderwijs, of artikel 48c, derde en vierde lid, van de Wet op de expertisecentra, voldoet een doorstroomtoets aan de volgende kenmerken:

- de doorstroomtoets leidt, op basis van het door een leerling behaalde resultaat, tot een eenduidig advies omtrent het te volgen vervolgonderwijs en hanteert daarbij categorieën van schoolsoorten of leerwegen in het voortgezet onderwijs die gelijklopend zijn aan de gehanteerde categorieën in andere doorstroomtoetsen;
- de toets is inhoudelijk valide, betrouwbaar en heeft een deugdelijke normering.

De doorstroomtoets voldoet niet aan de wettelijke eisen

Het is alsof we een rijbewijs uitreiken aan de beste scoorders op het theorie-examen.

inhoudelijk valide

Een toets is inhoudelijk valide als hij **meet wat hij moet meten**. Inhoudelijke validiteit is altijd gekoppeld aan het **doel** van de toets: hij moet valide zijn voor dat doel.

betrouwbaar

Als we het over toetsen hebben, gaat betrouwbaarheid over iets anders dan in het dagelijkse spraakgebruik.

Betrouwbaarheid betekent dat de **beoordelaar geen invloed** heeft op de uitkomst van de toets en dat **andere kenmerken van de leerling** de uitkomst ook **niet beïnvloeden**.

Als de beoordelaar wel invloed heeft noemen we dat **bias** (beïnvloeding). Als de achtergrond van leerlingen (sociaal of cultureel) invloed heeft op de uitkomst, dan noemen we dat sociaal-culturele bias.

deugdelijke normering

Een toets die leidt tot een eindoordeel, zoals een advies, moet dat op een **eerlijke** en **voorspelbare** manier doen. Een deugdelijke normering zorgt ervoor dat de **uitslag van de toets** bij iedereen op dezelfde manier tot stand komt.

Een voorbeeld: het rijexamen

Het rijexamen bestaat uit twee delen: het theorie-examen en het praktijkexamen.

Het theorie-examen is een betrouwbare en valide meting van de kennis van verkeersregels.

Het praktijkexamen is een zeer valide meting van de rijvaardigheid: je laat echt zien of je kunt rijden. Hij is ook matig betrouwbaar: je bent afhankelijk van de examiner, de verkeersomstandigheden, enzovoort.

Niemand komt op het idee om de beste presteerders op het theorie-examen een rijbewijs te geven, ook al is het een heel betrouwbaar en dus objectief examen over verkeersregels. Je hebt een onbetrouwbare toets nodig om te weten of je veilig het verkeer in kunt.

De toets is niet geslaagd: 7 onvoldoendes:

Functie/gebruik:

Kenmerk:

Indelen op adviezen

Door vragen op het gebied van taalverzorging, begrijpend lezen en rekenen worden de leerlingen in volgorde verdeeld over zeven adviezen van praktijkonderwijs tot VWO.

Reken- en Taalniveau meten

Aan de hand van het aantal goede antwoorden op vragen over taalverzorging, begrijpend lezen en rekenen wordt de prestatie van de leerling omgezet in een referentieniveau Taal en Rekenen.

Schoolresultaten meten

De gemeten referentieniveaus Taal en Rekenen worden gemiddeld over de groep acht van een school en vergeleken met het gemiddelde van andere scholen met dezelfde achterstandsweging.

Betrouwbaarheid

De uitslag van de toets is onafhankelijk van de beoordelaar. Andere kenmerken van de deelnemer dan de gemeten kenmerken beïnvloeden de uitslag niet.

De toets bestaat uit meerkeuzevragen die door een automaat kunnen worden beoordeeld. Achtergrond van de leerling doet ertoe, vanwege de taligheid van de toets. Een opgave goed of fout kan al het verschil betekenen tussen het ene en het andere advies.

Zie hiernaast.

Eén groep 8 is geen goede steekproef uit de populatie van alle scholen met de zelfde achterstandsweging. Je kunt geen conclusies trekken over de resultaten van de school op basis van een willekeurige groep 8.

Inhoudelijke validiteit

De toets geeft goede informatie die bruikbaar en voldoende is voor het doel van de meting.

Er bestaan geen toelatingscriteria voor de verschillende opleidingen in het VO; die kunnen dus ook niet worden gemeten. Op basis van spelling, rekenen en begrijpend lezen kun je geen eerlijke uitspraak doen over welk soort onderwijs het beste is voor een kind.

De toets is gemaakt om leerlingen in volgorde te zetten. Daarom zitten er alleen opgaven in die niet door alle kinderen goed gemaakt kunnen worden. Een toets die meet of kinderen een bepaald niveau hebben gehaald bestaat juist wel uit opgaven die veel kinderen goed kunnen maken.

Zie hiernaast. De basis van het inspectiemodel is de meting van referentieniveaus Taal en Rekenen. De toets meet alleen spelling, lezen en rekenen. Die meting kan nooit iets zeggen over alle referentieniveaus.

Deugdelijke normering

Als een toets leidt tot een oordeel, dan is de norm zo goed dat er in vergelijkbare gevallen steeds hetzelfde oordeel uitkomt.

De normering is gebaseerd op het gemiddelde van de groep op een aantal vaste opgaven. Dat is geen garantie voor een goede normering. Er blijken ook (grote) verschillen per toets.

Alle kinderen in het PO zouden 1F moeten kunnen halen. Pas als je 1F beheerst, kun je door naar het 2F/1S niveau en dat zijn andere vaardigheden. Deze toets gebruikt dezelfde set opgaven voor 1F en 2F/1S. Het aantal fouten in die set bepaalt het niveau.

De normering is gebaseerd op groepen van scholen met een gelijke achterstandsweging. Achterstandsweging geeft geen goede basis voor de normering van leerlingprestaties, omdat er nog heel veel andere beïnvloedende factoren zijn die niet meegenomen kunnen worden.

Het alternatief van Leve het onderwijs!

Als de doorstroomtoets niet doet wat hij moet doen, dan is er dus iets anders nodig. Om die reden hebben wij criteria geformuleerd waaraan scholen die willen stoppen met de doorstroomtoets moeten voldoen met onze bestuurlijke handreiking. Het is heel ironisch dat onze bestuurlijke handreiking door bijvoorbeeld de inspectie heel interessant wordt gevonden. De rapporten van de inspectie bevestigen dat wij een heel goed zicht hebben op referentieniveaus Taal en Rekenen en op de vorderingen van kinderen, terwijl het moment in het land herstelopdrachten regent op de nieuwe standaard die daarover gaat. We doen dus kennelijk ook iets heel goed, en dat strookt ook met onze bevindingen naar aanleiding van het werken vanuit de bestuurlijke handreiking.

Criteria van Leve het onderwijs! om kwaliteit te borgen

Onderwijskwaliteit

Op alle standaarden heeft de school een voldoende (Onderwijsresultaten beoordeeld volgens eigen normen).

Toetsbeleid

Het toetsbeleid van de school kent twee belangrijke onderdelen:

- formatief beoordelen op basis van criteria, ontleend aan doelen;
- Geen indeling van kinderen op relatief niveau.

Zicht op ontwikkeling

De school heeft zicht op de volle breedte van de referentieniveaus Taal en Rekenen, in ieder geval op het moment dat de kinderen het onderwijs in groep 8 afsluiten.

Adviestraject

De school trekt samen met ouders en leerlingen op in het adviestraject. De school betreft daarbij een breed zicht op de ontwikkeling en de referentieniveaus Taal en Rekenen.

Onderbouwing van de bestuurlijke handreiking

Het toezichtkader van de inspectie is heel bruikbaar, op de resultaten na. Daarvoor gebruiken we de eigen overzichten van de referentieniveaus Rekenen en Taal in de volle breedte, inclusief de belangrijkste actieve vaardigheden.

Toetsen moeten bruikbaar zijn in het onderwijs en helpen bij feedback aan leerlingen. Feedback is een van de belangrijkste interventies in het leren. Niveau-indeling op basis van gemiddelde is pedagogisch heel slecht voor kinderen: staat haaks op "hoge verwachtingen".

De volgsystemen en de eindtoets geven geen adequaat beeld van de referentieniveaus. Belangrijke actieve vaardigheden moeten heel goed in beeld zijn.

Vooraf in de "middengroep" is er nog heel veel ruimte voor de ontwikkeling van kinderen. Daarom is het belangrijk niet alleen naar "niveau" te kijken, maar ook naar talenten, belangstelling etc. en het zicht van de ouders/leerlingen te betrekken.

Ervaringen op de scholen met het werken aan kwaliteit op basis van de kwaliteitscriteria

Op alle scholen werken we met het kader van de inspectie als basis voor zelfevaluatie en audits. Het is daarvoor zeer goed bruikbaar. Onze scholen halen wel een voldoende op de standaard OP0, terwijl het daar in den lande herstelopdrachten regent, zoals de inspectie ons vorige week vertelde.

Doordat volgsystemen aan de criteria van het CvTE moeten voldoen, zijn ze ongeschikt voor het volgen van kinderen op hun eigen ontwikkelijn, en ook ongeschikt voor het geven van feedback. De doorstroomtoetsen krijgen we niet eens terug! Zodra leraren gaan werken met goede feedbackinstrumenten (zoals criteria, ontleend aan de leerlijn), krijgen zij veel betere informatie voor hun didactisch handelen en ook de leerlingen krijgen (met hun ouders) een veel beter zicht op de ontwikkeling.

Zodra scholen kunnen werken met de referentieniveaus Rekenen en Taal zijn ze veel beter in staat het curriculum interessant te maken voor kinderen, bijvoorbeeld door de integratie van taal met wereldoriëntatie. De kwaliteit van het taal- en rekenonderwijs neemt enorm toe. Er is veel meer aandacht voor actieve vaardigheden zoals schrijven en spreken en redeneren met getallen.

Als het adviestraject gebaseerd is op onderling vertrouwen en een uitstekend zicht op ontwikkeling, dan kiezen veel ouders ervoor de kinderen niet te laten deelnemen aan de doorstroomtoets. Op onze scholen met een pedagogisch adviestraject kunnen alle kinderen trots zijn op hun vervolgstap; vmbo is geen "verlies", want niet gebaseerd op een "lage" uitslag op de toets.

Wat zou er moeten gebeuren?

Het zou in het belang van heel veel kinderen zijn als de vroege selectie in het Nederlandse onderwijs zou verdwijnen. Daar is geen politiek draagvlak voor, om onduidelijke redenen. Ten tweede zouden we moeten erkennen dat het onmogelijk is om een toets te bedenken die "objectief" kan vaststellen bij kinderen op 11- of 12-jarige leeftijd wat hun diplomaperspectief over 4, 5 of 6 jaar is. Ook daar lijkt geen politiek draagvlak voor, ondanks de wetenschappelijke feiten.

Het zou ons – en de onderwijspraktijk in heel veel scholen - in ieder geval heel erg helpen als wij, op basis van onze strenge kwaliteitscriteria, in pilotvorm kunnen doorgaan met ons werk. Wij kunnen een voorbeeld zijn voor veel scholen om echt goed werk te maken van rekenen en taal en het zicht daarop. Dat doet eveneens recht aan de enorme bijval die onze actie om de toets facultatief te maken heeft gegenereerd. Wij staan open voor elke vorm van onderzoek en staan garant voor een hoge onderwijskwaliteit, in het belang van de kansen van *alle* kinderen.

Een uitgebreide inhoudelijke en wetenschappelijk onderbouwing van ons verhaal vindt u in onze zienswijze bij het inspectierapport n.a.v. het spoedonderzoek.